

Senad Mulabdić*

TEORIJSKI I PRAKTIČNI PROBLEMI SUPSIDIJARNOG SUPARNIČARSTVA

SAŽETAK

Supsidijarno suparničarstvo je procesni institut ustanovljen isključivo u interesu tužioca koji mu pruža mogućnost da jednom tužbom tuži dva ili više tuženih tako što će tražiti da sud a priori odluči o osnovanosti postavljenog zahtjeva prema označenom prvotuženom a ukoliko odbije zahtjev prema prvotuženom, da onda odluči posebnom presudom o osnovanosti zahtjeva prema drugotuženom i tako redom sve do posljednjeg označenog tuženog u tužbi. Tužilac će na ovaj način postupiti kada nije siguran koje je od više lica u jednom životnom događaju pasivno legitimisano za postavljeni zahtjev koga sud može odbiti tek kada utvrdi da nije osnovan ni prema posljednjem označenom tuženom u tužbi. Tužilac mora odrediti redosljed tuženih u tužbi da bi sud mogao postupati po urednoj tužbi i može ga mijenjati bez obaveze da o tome iznosi razloge sudu i tuženima. Sud je vezan određenim redosljedom tuženih u tužbi i ne može cijeliti da li je taj redosljed u skladu sa iznijetim pravno relevantnim činjenicama na kojima tužilac zasniva tužbeni zahtjev i predloženim dokazima kojima se utvrđuju te činjenice. Kada sud ocijeni da je tužilac pogrešno odredio redosljed tuženih u tužbi, to nema uticaja na urednost tužbe koju će dostaviti na odgovor prvotuženom ili svim tuženima, zavisno od toga da li se opredijelio za pojedinačno ili zajedničko raspravljanje o osnovanosti postavljenog zahtjeva.

Ključne riječi: Pravna priroda supsidijarnog suparničarstva, određivanje redosljeda tuženih, samostalno dejstvo žalbe supsidijarnog suparničara.

* Prof. dr., Sudija Kantonalnog suda Tuzla; senad.mulabdic@pravosudje.ba

1. UVOD

Parnica se zasniva na principu dviju stranaka sa suprotnim interesima. Stranka je ona osoba koja je u tužbi označena kao tužilac i tuženi. Jednom tužbom tužilac može tužiti i više tuženih i tada dolazi do zasnivanja suparničarstva. Kada se u ulozi tuženog pojavljuje više lica takvo suparničarstvo je pasivno. Učešće većeg broja tuženih u parnici ne dovodi u pitanje dvostranački karakter parnice jer sva ta lica dijele položaj tužene stranke.

Kada tužilac jednom tužbom tuži više tuženih, onda se spor po zakonu ili zbog prirode pravnog odnosa može riješiti samo na jednak način prema svim suparničarima tako što će sud presudom postavljeni zahtjev prema svima usvojiti ili prema svima odbiti. Takvo suparničarstvo se naziva jedinstveno.¹ Druga je mogućnost da se spor prema pojedinim suparničarima riješi na različit način tako da se prema jednima isti zahtjev usvoji a prema drugima odbije. Takvo suparničarstvo se naziva obično.² Obično suparničarstvo je pravilo a jedinstveno je izuzetak. Jedinstveni suparničari smatraju se kao jedna parnična strana dok je svaki obični suparničar samostalna stranka u parnici. O osnovanosti postavljenog zahtjeva prema jedinstvenim i običnim suparničarima sud odlučuje jednom presudom.

Tužilac može jednom tužbom tužiti dva ili više tuženih i tako što će tražiti da tužbeni zahtjev bude usvojen prema slijedećem tuženom za slučaj da bude odbijen prema onom koji je u tužbi naveden prije njega. Ovaj poseban slučaj suparničarstva u pravnoj teoriji i sudskoj praksi naziva se eventualno ili supsidijarno suparničarstvo³. Ono isključuje primjenu opšteg suparničarstva koje je određeno pravilima materijalnog i formalnog suparničarstva. Dok suparničarstvo u opštem režimu može biti i aktivno i pasivno, supsidijarno suparničarstvo može biti samo pasivno.⁴

Tužilac na prvom mjestu bezuslovno traži da sud odluči o osnovanosti postavljenog zahtjeva prema označenom prvom tuženom u tužbi a u slučaju da sud odbije zahtjev prema njemu da tek onda odluči o uslovno (supsidijarnom) postavljenom zahtjevu prema drugom tuženom i tako redom. O narednom (eventualnom) tužbenom zahtjevu sud će odlučiti samo ako odbije glavni, odnosno prethodni.⁵ Na ovaj način tužilac disponi-

¹ Vidi: čl. 366. Zakona o parničnom postupku, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 53/05, 73/05, i 19/06.

² Vidi čl. 365. Zakona o parničnom postupku - ZPP

³ Vidi čl. 363. ZPP F BiH i čl. 363. Zakona o parničnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 58/03, 85/03, 74/05, 63/07.

⁴ Z. Ivošević, Suparničarstvo, Pravno-ekonomski centar, Beograd 1979, 137.

⁵ Odluka Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, broj Pž.477/89 od 22.03.1990., P. Krsmanović, Praktikum za parnicu, Privredna štampa d.o.o., Sarajevo 2010, 197.

ra svojim zahtjevom tako što zahtijeva od suda da o postavljenom zahtjevu odluči prema redosljedu tuženih koje je on u tužbi utvrdio i odredio. Sud odlučuje u granicama postavljenog zahtjeva ne samo onda kada tužiocu dosudi ono što je tražio i koliko je tražio, već i onda kada odlučuje o osnovanosti zahtjeva prema više tuženih po redosljedu koji je utvrdio i odredio tužilac. Drugo i treće tuženi su supsidijarni suparničari prema kome tužilac postavlja samo uslovni zahtjev za slučaj da bude odbijen sa zahtjevom prema prvom tuženom. O osnovanosti zahtjeva prema svakom od tuženih sud odlučuje donošenjem posebnih presuda, a ne jednom presudom. Tako na primjer, da bi sud mogao usvojiti zahtjev prema trećetuženom, mora prethodno presudama odbiti zahtjev prema prvotuženom i drugotuženom. Postavljeni zahtjev sud može odbiti prema svim tuženim a usvojiti samo prema jednom od tuženih. Prihvatanjem zahtjeva u korist jednog od suparničara, smatralo bi se zahtjevi prema drugima nisu ni bili istaknuti.⁶

Tužilac u tužbi određuje redosljed tuženih pri čemu nije dužan da obrazloži zbog čega je tužene svrstao po određenom redosljedu niti je sud ovlašten da cijeni da li je određeni redosljed u skladu sa činjeničnim i pravnim navodima tužbe. Tužilac određuje redosljed tuženih ne samo po stepenu vjerovatnoće u postojanje njihove stvarne legitimacije, nego i prema interesima koje zadovoljava u postupku⁷ Pogrešan redosljed ne utiče na urednost tužbe⁸ U toku postupka tužilac može mijenjati određeni redosljed tuženih⁹ Tužilac nije dužan da obrazloži sudu, niti tuženima zbog čega mijenja ranije određeni redosljed tuženih. Razlog toga može biti saznanje tužioca da ranije označeni prvotuženi nije pasivno legitimisan za postavljeni zahtjev, pa zbog toga kao prvotuženog označava nekog od supsidijarnih tuženih za koga je vjerovatnija pasivna legitimacija. Sud može postupati samo po određenom zahtjevu u pogledu glavne stvari i sporednih potraživanja koji je postavljen po pravilima odlučivanja o supsidijarnom suparničarstvu. Tužbeni zahtjev je neodređen u slučaju kada tužilac tuži više tuženih, tako da prepušta sudu da odredi redosljed tuženih. Takav neuredan zahtjev – tužbu sud treba vratiti tužiocu na uređenje kako bi po njemu mogao postupati.

Supsidijarno suparničarstvo je procesna ustanova ustanovljena isključivo u interesu tužioca u pravno složenom sporu kada nije siguran koje je od više lica pasivno legitimisano za postavljeni zahtjev, čime se izbjegava rizik gubitka tekuće parnice i vođenja nove parnice. On tuži više lica jer nije sigu-

⁶ M. Dika, J. Čizmić, Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, OSCE, Sarajevo 2000, 351.

⁷ Ibid., 138.

⁸ B. Poznić, „Eventualno subjektivno spajanje tužbenih zahtjeva“, Anali Pravnog fakulteta, Beograd 1959, 22.

⁹ Ibid.

ran prema kome je tužbeni zahtjev osnovan iako zna da može biti usvojen samo prema jednom.¹⁰ Kada se jednom tužbom tuži više tuženih, onda je znatno veća vjerovatnoća da će barem jedan tuženi biti pasivno legitimisan za postavljeni zahtjev tužitelja, nego u slučaju kada se tuži samo jedan tuženi. Pasivna legitimacija može zavisiti od činjeničnih i pravnih pitanja.

I kod supsidijarnog suparničarstva je moguće da tužilac disponira sa postavljenim zahtjevom. U toku postupka tužilac može povući tužbu i odreći se od tužbenog zahtjeva prema svakom od tuženih ili može zaključiti sudsku nagodbu. Ako je nastupila prekluzija tužioca prema jednom od tuženih, to neće uticati na prekluziju prema drugom, odnosno trećem tuženom. Prekid postupka prema jednom od tuženih ne utiče na tok postupka prema ostalim tuženim.

Ovaj rad razmatra teorijske i praktične probleme da li supsidijarno suparničarstvo predstavlja pravnu konstrukciju time što se tužiocu daje mogućnost da prema prvotuženom postavi безусловni zahtjev a prema supsidijarnim tuženima uslovni zahtjev, pod rezolutivnim uslovom, o kome će sud odlučivati samo ako zahtjev odbije prema prvotuženom i da li se takvom eventualnom pravnom konstrukcijom pretjerano štite interesi tužioca u odnosu na supsidijarne tužene i time dovodi u pitanje ustavnost ovog procesnog instituta i opravdanost njegovog postojanja, da li prvostepeni sud treba da sačeka pravosnažnost presude o odbijanju zahtjeva prema prvotuženom ili može odmah po odbijanju zahtjeva, ne čekajući pravosnažnost presude, da odluči o osnovanosti zahtjeva prema označenom drugotuženom i tako redom zavisno od toga koliko ima tuženih prema utvrđenom redosljedu, kakvu će odluku donijeti prvostepeni sud u odnosu na drugotuženog kada usvoji zahtjev prema prvotuženom – da li je odnos između zahtjeva tužioca prema prvotuženom i supsidijarno tuženom odnos materijalnog inkompatibiliteta u smislu da zahtjev prema supsidijarnom tuženom treba odbiti ako bude prihvaćen prema prvotuženom ili je to odnos procesno pravno inkompatibiliteta u smislu da donošenje presude kojom se usvaja zahtjev prema prvotuženom isključuje mogućnost meritornog odlučivanja prema supsidijarnom tuženom, kako će postupiti prvostepeni sud kada tužitelj zahtijeva solidarno obavezivanje više tuženih u situaciji kada na osnovu ocjene izvedenih dokaza zaključiti da je zahtjev osnovan samo prema jednom od više tuženih - može li solidarno tužene tretirati kao supsidijarne suparničare, kakvu će odluku donijeti drugostepeni sud povodom žalbe drugotuženog u odnosu na pobijanu presudu kojom je odbijen zahtjev tužioca prema prvotuženom a usvojen prema drugotuženom-da li će povodom žalbe drugotuženog odlučiti

¹⁰ Z. Ivošević, *Ibid* 138.

samo o njenoj osnovanosti ili će ukinuti presudu u cijelosti iako se tužitelj nije žalio na odbijajući zahtjev prema prvotuženom, kakva je pravna priroda supsidijarnog suparničarstva i koji su uslovi za njegovo zasnivanje i dejstvo ovog suparničarstva.

2. USLOVI ZA ZASNIVANJE SUPARNIČARSTVA

Supsidijarno suparničarstvo je uvijek dobrovoljno jer od volje tužioca zavisi da li će jednom tužbom tužiti dvije ili više osoba. Da bi se moglo zasnovati supsidijarno suparničarstvo voljom tužioca potrebno je da se kumulativno ispune uslovi u pogledu tužbenog zahtjeva i nadležnosti suda. Tužilac prema svakom od tuženih postavlja isti zahtjev ili prema pojedinim od njih postavlja različite zahtjeve koji su u međusobnoj vezi. Isti sud mora biti stvarno i mjesno nadležan za svaki od zahtjeva i svakog tuženog i da je za sve zahtjeve predviđena ista vrsta postupka. Isti ili različiti zahtjevi odnose se na predmet spora u parnicama koje se vode prema svakom od suparničara. Bilo da je prema tuženima istaknut isti zahtjev, bilo da su zahtjevi različiti, zajedničkom tužbom postižu se uštede.¹¹ Supsidijarnim se suparničarstvom ostvaruju i opći interesi procesne ekonomije, koncentracije u postupku i pravne sigurnosti.¹² Atrakcija nadležnosti nije dopuštena. Suparničari u ovom slučaju nisu materijalni već formalni, te je to i razlog što ne dolaze u obzir pravila o atrakciji.¹³ Ako sud ne bi bio nadležan za supsidijarnog tuženika, ne bi mogao razdvojiti postupak u odnosu na njega, oglasiti se nenadležnim i ustupiti predmet nadležnom sudu, već bi morao odbaciti tužbu u odnosu na supsidijarnog tuženika.¹⁴

Polazeći od uslova u pogledu tužbenog zahtjeva mogu se razlikovati dva oblika supsidijarnog suparničarstva. Prvi nastaje kada tužilac prema svakom od supsidijarnih suparničara postavlja isti zahtjev a drugi kada prema prvotuženom i drugotuženom postavlja različite zahtjeve koji počivaju iz dva različita događaja koji su uzročno povezani. Postavljanjem istog zahtjeva prema svim tuženim, tužilac otklanja rizik materijalnog prigovora promašene pasivne legitimacije i vođenja nove parnice. Isti postavljeni zahtjev može imati različitu činjeničnu podlogu prema pojedinim tuženim ili da činjenična podloga prema svim tuženima bude ista, tako da sud prihvati stvarnu legitimaciju drugotuženog, a ne prvotuženog. Zahtjevi su isti kada tužilac tuži za naknadu štete vlasnika opasne stvari i posjed-

¹¹ B. Poznić, Građansko procesno pravo, Savremena administracija, Beograd 1980, 340.

¹² Ibid., 352.

¹³ G. Stanković, Građansko procesno pravo, Pravni fakultet Niš, Niš 1998, 160.

¹⁴ J. Čizmić, Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Privredna štampa d.o.o., Sarajevo 2009, 767.

nika opasne stvari jer nije siguran da li je za štetu objektivno odgovoran vlasnik stvari ili sadašnji posjednik, kada kupac stvari koja ima materijalni nedostatak tuži prodavca i proizvođača jer nije siguran koji mu od tuženih treba da preda drugu ispravnu stvar, kada tužilac tuži više lica za povrat stvari tako što kao prvotuženog označava posjednika koji mu je stvar oduzeo, ali po saznanju da se tražena stvar već nalazi kod drugog, za slučaj da je to istinito tuži i drugog eventualnog posjednika, kada nije siguran koje je lice izvršilo smetanje posjeda pa tuži više lica.

Tužilac može prema pojedinim tuženim postaviti različite zahtjeve koji počivaju iz dva različita događaja koji su uzročno povezani. Postavljanjem različitih zahtjeva prema pojedinim tuženim otklanja se samo rizik vođenja nove parnice. Postavljanjem različitih zahtjeva tužilac tvrdi da mu na osnovu drugog činjeničnog osnova ili drugog pravnog osnova pripada prema supsidijarnom tuženom drugo subjektivno pravo. Kada su zahtjevi različiti, prvi ima značaj glavnog, a drugi supsidijarnog. I onda kada tužilac postavlja različite zahtjeve, njegov je interes prvenstveno usmjeren prema prvotuženom u odnosu na koga postavlja glavni zahtjev. Postavljeni zahtjev prema drugotuženom i svakom daljem tuženom je supsidijarni. Tužilac se zadovoljava usvajanjem zahtjeva prema supsidijarnom tuženom tek pošto njegov glavni zahtjev prema prvotuženom bude odbijen. Ako se tužilac nije žalio na odbijeni glavni zahtjev prema prvotuženom a drugotuženi se žalio na usvojen supsidijarni zahtjev onda drugostepeni sud, ako prihvati kao osnovanu žalbu drugotuženog, ne može ukinuti pravosnažnu presudu u nepobijanom dijelu već samo u pobijanom dijelu i vratiti predmet na ponovno suđenje. Novija domaća sudska praksa nije se izjašnjavala o načinu postupanja suda kad su tužbeni zahtjevi različiti prema prvo i drugo tuženom, ali je saglasna u stavu da drugostepeni sud ne može ispitivati i mijenjati nepobijani dio pravosnažne presude (član 221 ZPP).

Isticanje različitih zahtjeva prema pojedinim tuženim postoji kada tužilac od prvotuženog zahtjeva povrat stvari po osnovu prava vlasništva ili jačeg prava na posjed stvari a za slučaj da takav zahtjev bude odbijen od drugotuženog zahtjeva naknadu štete što mu je prvotuženi prodao tuđu stvar, kada kupac zahtjeva od prvotuženog raskid punovažnog ugovora o kupovini nekretnine zbog neispunjenja ugovorne obaveze a ako zahtjev bude odbijen predaju u posjed od drugotuženog koji privremeno koristi nekretninu po odobrenju prvotuženog. Na osnovu izloženih primjera može se zaključiti da su zahtjevi prema pojedinim suparničarima, iako različiti, u međusobnoj vezi ali se uzajamno i isključuju. Za svaki od zahtjeva tužilac je dužan da iznese činjenice koje ga opravdavaju i time ukaže na razlike u činjenicama na kojima se saznivaju različiti zahtjevi prema supsi-

dijarnim suparničarima. Razlike u činjenicama međusobno su uslovljene širim materijalnopravnim odnosima tužioca i tuženih. Bez toga ni njihovi različiti zahtjevi ne bi bili u međusobnoj vezi.¹⁵

3. NAČIN ZASNIVANJA

Zasnivanje supsidijarnog suparničarstva i redosljed tuženih u pogledu mogućnosti usvajanja zahtjeva zavisi od volje tužioca. Supsidijarno suparničarstvo zasniva se, prije svega, podnošenjem tužbe sudu na način da tužilac tuži više tuženih po utvrđenom redosljedu. Do zasnivanja suparničarstva može se doći i naknakno u toku parnice spajanjem parnica istog tužioca protiv raznih tuženih koje teku pred istim sudom povodom istog ili različitih zahtjeva. Kod ovog načina zasnivanja suparničarstva tužilac treba odmah da odredi redosljed tuženih jer se on ne može izvesti iz pravila da se predmet po kome je kasnije pokrenut postupak pripaja predmetu po kome je postupak ranije pokrenut. Supsidijarno suparničarstvo se može zasnovati i stupanjem u parnicu nasljednika umrle tužene stranke. Konačno, ovo suparničarstvo se može zasnovati i proširenjem tužbe na novog tuženog sa njegovim pristankom. U ovom slučaju tužilac mora odrediti redosljed tuženih. Tužilac može odrediti da tuženi iz tužbe ostane prvotuženi, a da osoba na koju je tužba proširena bude drugotuženi ili da taj redosljed bude obrnut. Za tužioca je povoljnije rješenje da tuženi iz tužbe bude prvotuženi, a osoba na koju je tužba proširena drugotuženi zbog isticanja materijalnih prigovora, koji mogu dovesti do odbijanja tužbenog zahtjeva. Pristanak na proširenje tužbe mora biti izričit s obzirom na posljedice proširenja tužbe, pa se šutnja onoga na koga se tužba hoće proširiti, odnosno njegovo neregovanje na upućeni podnesak, kojim se na njega proširuje tužba, ne može se nikako protumačiti kao njegov pristanak na proširenje.¹⁶

4. NAZIV I PRAVNA PRIRODA SUPARNIČARSTVA

Zakon o parničnom postupku ne određuje naziv ovog posebnog oblika suparničarstva. U pravnoj nauci i sudskoj praksi koriste se različiti termini, od kojih većina nije adekvatna. 17 Najčešće se ovaj poseban oblik

¹⁵ Z. Ivošević, *Ibid.*, 142.

¹⁶ Odluka Vrhovnog suda Hrvatske, Gž.109/56 od 7.11.1956, M. Janković, Komentar Zakona o parničnom postupku, Privredna štampa, Beograd 1977, 264.

¹⁷ Pogrešno je ovaj oblik suparničarstva nazivati kao supsidijarna subjektivna kumulacija tužbenih zahtjeva. Vidi: S. Triva, Komentar Zakona o parničnom postupku, Narodne novine, Zagreb 1957, 446., M. Janković, Komentar Zakona o parničnom postupku, Privredna štampa, Beograd 1977, 265., T. Račić, V. Tanasković, Zakon o parničnom postupku sa komentarom i sudskom praksom, Književne novine, Beograd 1977, 398., ili kao suparničarstvo sa eventualno tuženim, B. Poznić, *Ibid.*, 340. ili supsidijarna alternacija tuženih, J. Čizmić, *Ibid.*, 765.

suparničarstva naziva eventualno ili supsidijarno zbog čega je potrebno izložiti koji naziv adekvatnije odgovara sadržaju zakonskog teksta. Naziv eventualno suparničarstvo nije odgovarajući jer upućuje na pomisao da ovo suparničarstvo nije realnost već samo mogućnost, što nije tačno. Naziv supsidijarno suparničarstvo najviše odgovara ovlaštenju tužioca da određuje redoslijed tuženih tako što može tražiti da sud usvoji postavljeni zahtjev prema prvo označenom tuženom, a ako ga u odnosu na njega odbije da ga usvoji prema označenom drugotuženom, i tako redom. Ni naziv supsidijarno suparničarstvo nije bez nedostataka. Supsidijarnost se ne odnosi na zasnivanje suparničarstva već na izloženu mogućnost odlučivanja o postavljenom zahtjevu, a to se iz naziva ne može zaključiti. Ipak, naziv supsidijarno suparničarstvo ima najmanje nedostataka i najpribližnije održava suštinu ovog posebnog oblika suparničarstva.

Pitanje pravne prirode supsidijarnog suparničarstva nema samo teorijski značaj već je bitno i za razrješenje postavljenih praktičnih problema u radu koji se odnose na način odlučivanja suda o postavljenom zahtjevu prema više tuženih i kakvo dejstvo ima žalba supsidijarnog tuženog u postupku pred drugostepenim sudom. Za određivanje pravne prirode supsidijarnog suparničarstva bitno je poređenje sa svim oblicima klasičnog suparničarstva radi utvrđivanja međusobnih razlika i sličnosti. Kod klasičnog suparničarstva tužilac zahtijeva da se tužbeni zahtjev usvoji prema svim tuženim. Klasično suparničarstvo može biti aktivno i pasivno, dok supsidijarno suparničarstvo može biti samo pasivno. Supsidijarno suparničarstvo nije materijalno jer se suparničari u pogledu predmeta ne moraju nalaziti u pravnoj ili u stvarnoj zajednici. Ono nije ni formalno jer se obaveze suparničara ne moraju zasnovati na bitno istovrsnoj činjeničnoj osnovi. Supsidijarno suparničarstvo slično je formalnom suparničarstvu po tome što za svaki od zahtjeva mora biti stvarno i mjesno nadležan isti sud. Supsidijarno suparničarstvo slično je običnom suparničarstvu po tome što je moguće odvojeno raspavljanje dok je razlika u tome što supsidijarno suparničarstvo ne dozvoljava da se zahtjev usvoji prema svim tuženim niti prema pojedinim tuženim mimo utvrđenog redoslijeda u tužbi. Izdvojenost i samostalnost procesnih odnosa između tužitelja i svakog pojedinog tuženog, približava ga prostom suparničarstvu. 18 Razlika između supsidijarnog i jedinstvenog suparničarstva je u tome što se zahtjev kod supsidijarnog suparničarstva može usvojiti samo prema jednom od tuženih, dok kod jedinstvenog može biti usvojen prema svima. Sličnost između ova dva oblika suparničarstva je u tome što zahtjev može biti odbijen prema svima.

¹⁸ B. Starović, R.KEČA, Građansko procesno pravo, Pravni fakultet Novi Sad, Novi Sad 1998, 256.

Uzimajući u obzir sve sličnosti i razlike između supsidijarnog suparničarstva i ostalih oblika klasičnog suparničarstva može se zaključiti da supsidijarno suparničarstvo nije ni materijalno, ni formalno, ni obično, ni jedinstveno već je po svojoj pravnoj prirodi svojevrsno u pogledu uslova za zasnivanje, pravila raspravljanja i odlučivanja i dejstva. Ovakva određena pravna priroda supsidijarnog suparničarstva je bitna za pravila odlučivanja i kritičku ocjenu afirmisane starije sudske prakse koja smatra da žalba supsidijarnog suparničara, po svojim posljedicama u drugostepenom postupku, ima isto dejstvo kao i žalba jedinstvenog suparničara.¹⁹

5. PRAVILA RASPRAVLJANJA

ZPP nema propisana pravila raspravljanja o postavljenom zahtjevu/zah-tjevima prema supsidijarnim suparničarima. Međutim, polazeći od propisanih pravila odlučivanja, može se zaključiti da je moguće pojedinačno i zajedničko raspravljanje. Ova dva načina raspravljanja se ne isključuju već dopunjuju.

Pojedinačno raspravljanje je moguće zbog redoslijeda tuženih u tužbi i odnosa glavnog i sekundarnog zahtjeva, što je u isključivoj dispoziciji tu-žioca. Polazeći od toga da supsidijarni tuženi mora trpjeti da se postupak protiv njega uslovno vodi, u pravilu ne bi trebalo tužbu dostavljati supsidi-jarnom tuženom prije nego što sud ne odluči o zahtjevu protiv prvotuže-nog. Ovakvim postupanjem suda zasniva se parnica samo između tužioca i prvotuženog. Prihvatanjem zahtjeva prema prvotuženom, smatrat će se da supsidijarni tuženi nije ni bio tužen. U odnosu na njega parnica nije ni počela teći zbog čega sud ne donosi nikakvu odluku. Raspravljanje o zahtjevu prema jednom suparničaru bez učešća ostalih suparničara, zahtjevalo bi ponavljanje već preduzetih procesnih radnji u slučaju da zahtjev prema prvom, odnosno prethodnom, bude pravosnažno odbijen, što bi bilo protivno i načelu procesne ekonomije.²⁰

Druga je mogućnost da se sud odluči za zajeničko raspravljanje i da, prije nego meritorno odluči o zahtjevu prema prvotuženom, dostavi tužbu supsidijarnom tuženom i tako zasnjuje parnicu i u odnosu na njega. Postojanje uslovne parnice protiv supsidijarnog tuženog sprečava vođenje nove parnice o istom zahtjevu između istih stranaka (zabrana dvostruke parnice). Ako bi zahtjev prema prvotuženom bio pravosnažno usvojen,

¹⁹ Odluka Vrhovnog suda BiH broj Pž.243/86. od 27.novembra 1986. godine, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda BiH, broj 1/1987, 46. i Odluka Vrhovnog suda Jugoslavije, Gž.83/65 od 02.II.1966.T.Ralčić, V.Tanasković, Ibid., 400. Sadržaj ovih odluka je izložen u izlaganju o odlučivanju suda kad je zahtjev prema prvotuženom neosnovan.

²⁰ Z. Ivošević, Ibid. 151.

došlo bi do prestanka parnice protiv supsidijarnog tuženog sa učnikom *ex tunc*.²¹ Rezultati zajedničkog raspravljanja omogućuju da se odmah poslije pravosnažnosti presude po odbijanju zahtjeva prema prvom odnosno prethodnom tuženom odluči o zahtjevu prema narednom tuženom. Često će biti dovoljno samo još jedno ročište pa da sud obezbijedi činjeničnu podlogu za donošenje nove odluke.²²

6. PRAVILA ODLUČIVANJA

Odlučujući o osnovanosti postavljenog zahtjeva sud može utvrditi da je zahtjev tužioca prema prvom tuženom neosnovan, da je zahtjev prema prvotuzenom osnovan i da je zahtjev prema svim tuženim neosnovan. ZPP propisuje pravila odlučivanja samo za slučaj kada je sud utvrdio da je zahtjev prema tuženom neosnovan.

6.1. ODLUČIVANJE KAD JE ZAHTJEV PREMA PRVOTUŽENOM NEOSNOVAN

Ranijim Zakonom o parničnom postupku bilo je izričito propisano da prvostepeni sud može odlučiti o osnovanosti postavljenog zahtjeva prema drugotuzenom samo ako je prethodno zahtjev pravosnažno odbijen prema prvotuzenom.²³ Novi ZPP ne uslovljava odlučivanje prema drugotuzenom pravosnažnim odbijanjem zahtjeva prema prvotuzenom već samo odbijanjem zahtjeva pa se može zaključiti da je riječ pravosnažnost izostavljena iz razloga ekonomičnosti postupka i da sud može odmah po odbijanju zahtjeva prema prvotuzenom odlučiti o osnovanosti zahtjeva prema drugotuzenom i tako redom do posljednjeg tuženog. Može se prihvatiti da bi ovaj uslov bio ispunjen i kada bi tužba protiv prvotuzenog bila odbačena ili povučena ili kada bi tužilac s njim zaključio sudsku nagodbu koja se sadržajno podudara s negativnom meritornom odlukom.

U sudskoj praksi problem nastaje kada prvostepeni sud odbije tužitelja sa zahtjevom prema prvotuzenom na koju presudu se ne želi tužitelj, a usvoji zahtjev prema drugotuzenom koji podnese žalbu. S tim u vezi postavlja se suštinsko pitanje da li u takvoj situaciji drugostepeni sud povodom žalbe drugotuzenog, koju je usvojio kao osnovanu, može da ukine presudu koja se odnosi i na prvotuzenog? Kada sud u slučaju supsidijarnog (eventualnog) suparničarstva, istovremeno odluči o zahtjevu prema oba tužena tako što zahtjev odbije prema prvom, a uvaži prema drugom tuženom, takva presuda se, povodom žalbe drugotuzenog mora razmatrati kao cjeli-

²¹ J. Čizmić, *Ibid.*, 767.

²² Z. Ivošević, *Ibid.*, 151-152.

²³ Vidi: čl. 182. stav 1. ZPP, Službene novine F BiH, broj 42/98, 3/99.

na, jer to nalaže povezanost i uslovljenost zahtjeva o kojima se odlučuje i tužiočev materijalno-pravni interes, zbog koga je ovaj institut i ustanovljen. Ukidanjem presude u odnosu na drugotuženog, ponovo nastaje tužiočev interes za raspravljanje o eventualnoj obavezi prvotuženog pa treba ukinuti presudu i u dijelu koji se odnosi na prvotuženog, iako tužilac nije izjavio žalbu.²⁴ Kada se po tužbi iz člana 197. ZPP usvoji supsidijarno postavljene tužbeni zahtjev prema drugotuženom, a prema prvotuženom tužbeni zahtjev odbije, onda ako viši sud rješavajući po žalbi drugotuženog nađe da se prvostepena presuda u dosuđujućem dijelu treba ukinuti – ima ukinuti tu presudu i u dijelu kojim je odbijen tužbeni zahtjev prema prvotuženom, bez obzira što tužilac nije izjavio žalbu protiv toga dijela prvostepen presude, jer su ovakvi tužbeni zahtjevi međusobno nerazdvojni.²⁵

Analizom navedenih odluka najviših sudova iz ranijeg perioda može se zaključiti da sud o osnovanosti postavljenog zahtjeva prema svim supsidijarnim suparničarima odlučuje jednom presudom, da se pri odlučivanju o pravnim lijekovima primjenjuju pravila jedinstvenih suparničara o pridružnom dejstvu žalbe i da je moguće ukinuti presudu i kada je nastupila pravosnažnost u odnosu na prvotuženog.

Polazeći od toga da je supsidijarno suparničarstvo po svojoj pravnoj prirodi najbliže običnom suparničarstvu prema kome je svaki od suparničara samostalna stranka u parnici i da o osnovanosti postavljenog zahtjeva prema svakom od supsidijarnih suparničara sud odlučuje posebnim presudama, smatramo da je ovakvo pravno stanovište pogrešno jer sud nema zakonsko ovlaštenje da ispituje i mijenja pravosnažnu presudu prema prvotuženom na koju se tužitelj nije žalio. Prvostepena presuda je u tom dijelu stekla svojstvo formalne pravosnažnosti u prvom stepenu istekom zakonskog roka za ulaganje žalbe.²⁶ Isključivi propust tužitelja koji se nije žalio na odbijajući dio tužbenog zahtjeva u odnosu na prvotuženog, ne može se ispravljati povredom načela dispozitivnosti koje obavezuje i drugostepeni sud pri odlučivanju o žalbi. Supsidijarno suparničarstvo je samo po sebi pravna konstrukcija ustanovljena u interesu tužioca koja mu daje ovlaštenje da postavi i uslovni zahtjev prema supsidijarnom tuženom zbog čega bi prihvatanje ovog pogrešnog pravnog stanovišta samo značilo da se ustanovljava nova konstrukcija o mogućem pridružnom dejstvu žalbe koja ima odložno dejstvo i za tužitelja koji se nije žalio. Ovakva mogućnost postoji samo kod jedinstvenih suparničara koji se smatraju kao jedna parnič-

²⁴ Odluka Vrhovnog suda BiH, broj Pž. 243/86. od 27. novembra 1986. godine, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda BiH, broj 1/1987, 46.

²⁵ Odluka Vrhovnog suda Jugoslavije, Gž.83/65, T.Ralčić, V.Tanasković, Ibid., 400.

²⁶ Vidi: čl.203. st. 2. i 221. ZPP

na stranka, tako da ako pojedini suparničari propuste koju parničnu radnju učinak parničnih radnji koje su poduzeli drugi suparničari proteže se i na one koji te radnje nisu poduzeli. Kad se radi o običnom a ne o jedinstvenom suparničarstvu svaki od suparničara je samostalna stranka i njegove radnje ili propuštanja ne koriste, niti štete drugim suparničarima. U slučaju suparničarstva koje nije jedinstveno, svaki suparničar može pobijati presudu žalbom samo u dijelu koji se na njega odnosi. Kada suparničari nisu jedinstveni, a samo jedan od njih izjavi žalbu protiv prvostepene presude, ta presuda će postati pravosnažna u odnosu na drugog suparničara koji se nije žalio.²⁷ Kako je supsidijarno suparničarstvo po svojoj pravnoj prirodi najbliže običnom suparničarstvu, ne može se primjeniti pravilo o pridruženom dejstvu žalbe suparničara koji je po redu obavezivanja drugi i ukinuti pravosnažni dio presude na koji se tužilac nije žalio.

6.2. ODLUČIVANJE KAD JE ZAHTEJ PREMA PRVOTUŽENOM OSNOVAN

U slučaju kada prvostepeni sud usvoji kao osnovan zahtjev prema prvotuženom, podijeljena su mišljenja između sudske prakse i pravne nauke o tome kakvu će odluku donijeti sud u odnosu na supsidijarnog suparničara. Prema jedinstvenom stanovištu starije sudske prakse sud ne smije presudom odbiti zahtjev prema supsidijarnom tuženom već treba da rješenjem konstatuje da je parnica prema supsidijarnom tuženom prestala teći danom pravosnažnosti presude. Kad tužilac postavi supsidijarno tužbeni zahtjev prema drugotuženom, pa zahtjev bude usvojen prema jednom od tuženih, o zahtjevu prema drugom se meritorno ne odlučuje.²⁸ Kad tužilac svoj tužbeni zahtjev protiv drugotuženog postavlja supsidijarno za slučaj da bude usvojen protiv prvotuženog, prvostepeni sud je dužan da se drži tako postavljene granice odlučivanja. Ako usvoji tužbeni zahtjev protiv prvotuženog, ne smije suditi i o tužbenom zahtjevu prema drugotuženom, jer bi time vrijeđao procesne interese tužioca, a doveo bi u pitanje i njegov materijalno pravni interes prema drugotuženom.²⁹ Kada se udovolji tužbenom zahtjevu protiv prvotuženog, onda se nesmiije presudom izreći da se zahtjev prema slijedećem tuženom odbija, već treba rješenjem utvrditi da parnica protiv eventualnog tuženog prestaje teći nastupanjem pravosnažnosti presude.³⁰ Navedena stanovišta starije sudske prakse polaze od toga da bi meritorno odlučivanje prema drugotuženom,

²⁷ Odluka Vrhovnog suda Hrvatske, Gzz. 40/86. od 3. lipnja 1976, Z. Kulenović et al. Komentari Zakona o parničnom postupku u F BiH i RS, Vijeće Evrope i Evropska komisija, Sarajevo 2005, 596.

²⁸ Odluka Saveznog suda, Gzs. 32/75., R. Ćosić, T.Krsmanović, Aktuelna sudska praksa iz građansko-procesnog prava, Poslovni biro, Beograd 2003, 82.

²⁹ Odluka Vrhovnog suda Jugoslavije, Gž.83/65 Ibid., 83.

³⁰ Odluka Vrhovnog suda Hrvatske, Gž.1468/72., T.Ralčić, V.Tanasković, Ibid.,401.

u slučaju usvajanja zahtjeva prema prvotuženom, dovelo do prekoračenja tužbenog zahtjeva. Novija sudska praksa u Bosni i Hercegovini nije se izjašnjavala o tome kakvu će odluku donijeti sud prema drugotuženom, u slučaju usvajanja tužbenog zahtjeva prema prvotuženom.

Pravna nauka smatra da sud, u slučaju usvojanja zahtjeva prema prvotuženom, treba da presudom odbije zahtjev prema drugotuženom. Ovakvim načinom odlučivanja sud ne prekoračuje granice tužbenog zahtjeva, koji bi bio prekoračen samo u slučaju kad bi ga usvojio prema svim tuženim. U ovom slučaju sud donosi dvije presude.³¹ Ako je zahtjev prema prvotuženom usvojen, po pravosnažnosti te odluke sud donosi presudu kojom odbija tužbeni zahtjev koji je bio istaknut prema drugotuženom.³² Ako se postupak prema prvotuženom završi usvajanjem zahtjeva, sud donosi presudu kojom se zahtjev prema drugotuženom odbija.³³

Pri zauzimanju pravilnog stava o tome da li će prvostepeni sud donijeti procesnu ili meritornu odluku, potrebno je imati u vidu da je supsidijarno tuženi uslovno tužen i da u odnosu na njega tužitelj ne traži donošenje presude, ako sud prethodno usvoji zahtjev prema prvotuženom. Ovakvim postupanjem sud odlučuje u granicama postavljenog zahtjeva upravo onako kako je tražio tužilac prema uslovno tuženom supsidijarnom suparničaru. Na ovaj način može se konačno razrješiti odnos između zahtjeva prema prvotuženom i supsidijarnom tuženom zaključkom da taj odnos nije materijalnog inkompatibiliteta, u smislu da zahtjev prema supsidijarnom tuženom treba odbiti ako bude usvojen prema prvotuženom, već je to odnos proceno pravnog inkompatibiliteta tako da usvajanje zahtjeva prema prvotuženom isključuje mogućnost meritornog odlučivanja prema supsidijarnom tuženom. Realizacijom rezolutivnog uvjeta (prihvatanje zahtjeva prema primarnom tuženiku), smatrat će se da supsidijarni tuženik nije ni bio tužen. Zato u tom slučaju treba donijeti odluku kojom će se konstatirati da je u odnosu na supsidijarnog tuženika parnica prestala teći.³⁴

6.3. ODLUČIVANJE KAD JE ZAHTJEV NEOSNOVAN PREMA SVIM TUŽENIM

Posebna pravila o načinu odlučivanja nisu propisana ni u slučaju kad je tužbeni zahtjev neosnovan prema svim suparničarima. O osnovanosti postavljenog zahtjeva prema tuženima sud može odlučiti na osnovu zajedničkog ili pojedinačnog raspravljanja. Ako rezultati zajedničkog ra-

³¹ B.Čalija, S. Omanović, *Građansko procesno pravo*, Univerzitet u Sarajevu, Pravni fakultet Sarajevo, Sarajevo 2000, 169.

³² G.Stanković, *Ibid.*

³³ B.Poznić, *Ibid.*, 341.

³⁴ M.Dika, J.Čizmić, *Ibid.*, 353., J.Čizmić, *Ibid.*, 767.

spravljanja ukazuju da zahtjev nije osnovan ni prema jednom od tuženih, onda će sud istom presudom odbiti zahtjev prema svim suparničarima. Samo ukoliko bi tužbeni zahtjev bio neosnovan prema svim tuženim u tom slučaju izrekom presude moraju biti obuhvaćeni svi tuženi, jer prema svima se mora odbiti tužbeni zahtjev. U ovom slučaju tužilac bi trebao da podnese žalbu prema svim suparničarima, ako želi da u daljem toku postupka sačuva isti broj tuženih, jer u nepobijanom dijelu presuda postaje pravosnažna.

Druga je mogućnost da se sud opredijelio za pojedinačno raspravljanje kada o osnovanosti zahtjeva prema svakom od tuženih odlučuje posebnim presudama o odbijanju zahtjeva prema svakom od tuženih. Nastupljanjem pravosnažnosti presude prema prethodnom tuženom smanjuje se i broj supsidijarnih suparničara.

6.4. ODLUČIVANJE KAD SE ZAHTJEVOM TRAŽI SOLIDARNO OBAVEZIVANJE VIŠE TUŽENIH KOJI SE FAKTIČKI NALAZE U POLOŽAJU SUPSIDIJARNIH SUPARNIČARA

Tužilac postavljenim zahtjevom može tražiti da sud solidarno obveže više tuženih na određenu činidbu. Mogućnosti solidarnog obavezivanja postoji u onim situacijama kada to određeni zakon izričito propisuje. Solidarna odgovornost ustanovljena je zakonom radi što potpunije zaštite oštećenika. Kad postoje pretpostavke solidarne odgovornosti onda štetnici (više lica koje odgovaraju za istu štetu) odgovaraju solidarno kako za materijalnu tako i nematerijalnu štetu. Solidarna odgovornost postoji kada više lica zajedno prouzrokuju štetu kao neposredni učinioци, kod saučestvovanja u prouzrokovanju štete s drugim licima u svojstvu podstrekača, pomagača ili lica koje je pomoglo a se odgovarajuća lica ne otkriju, prouzrokovanja štete od strane više lica koja su djelovala nezavisno jedno od drugog, pri čemu se ne mogu utvrditi udjeli svakog od njih ponaosob u prouzrokovanoj šteti, prouzrokovanja štete od strane lica koja su na izvjestan način povezana, a ne može se utvrditi ko je od njih prouzrokovao štetu.³⁵ Poseban slučaj solidarne odgovornosti postoji kada šteta nastane trećem licu u vezi sa izvođenjem radova na nepokretnosti kada za takvu štetu solidarno odgovaraju naručilac i izvođač radova.³⁶ U međusobnom odnosu solidarnih dužnika, solidarni dužnik koji isplati više nego što iznosi njegov udio u šteti može tražiti od svakog od ostalih dužnika da mu naknadi ono što je platio za njega.³⁷ Ako u toku postupka (parnice) pred

³⁵ Vidi: čl. 206. Zakona o obligacionim odnosima (ZOO).

³⁶ Vidi: čl. 207. ZOO.

³⁷ Odluka Vrhovnog suda Hrvatske, Rev.586/82. od 5.X 1982., mr R.Petaković, Zakon o obligacionim odnosima sa sudskom praksom, Poslovni biro, Beograd 1990. 102.

sudom jedan od solidarnih dužnika ispuni u potpunosti obavezu prema povjeriocu (tužiocu), a povjerilac i poslije toga ostane pri tužbenom zahtjevu za istu tražbinu prema ostalim tuženima, onda se tužbeni zahtjev u odnosu na glavnu stvar ima odbiti.³⁸

Solidarni dužnici u parnici imaju procesnopravni položaj običnih suparničara pa se spor prema pojedinim suparničarima može riješiti na različiti način. Samo postojanje solidarne obaveze ne čini suparničarstvo jedinstvenim, jer se i kod ovakve obaveze spor može riješiti na različiti način prema svim suparničarima.³⁹

Drugostepeni sud odlučuje samo po žalbi onog suparničara koji ju je podnio dok nije ovlašten da ispituje i mijenja prvostepenu presudu u odnosu na običnog suparničara koji se nije žalio. Za takvog neaktivnog običnog suparničara presuda je stekla svojstvo formalne pravosnažnosti u prvom stepenu istekom zakonskog roka za ulaganje žalbe. Prema solidarnom dužniku koji žalbu nije izjavio, presuda postaje pravosnažna i onda kada je drugi solidarni dužnik žalbu izjavio jer solidarni dužnici nisu jedinstveni suparničari.⁴⁰

U onim situacijama kada zakon izričito ne popisuje solidarnu odgovornost ali tužilac postavlja zahtjev za solidarnu odgovornost, sud će cijeliti u kom se procesnom položaju nalazi više tuženih. Kada sud na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja zaključi da se zahtjev može usvojiti samo prema jednom od više tuženih, onda tužene treba tretirati kao supsidijarne suparničare, jer se oni faktički nalaze u tom procesnom položaju. U takvoj situaciji sud će tražiti od tužitelja da uredi tužbu po pravilima o supsidijarnim suparničarima, tako što će označiti redosljed tuženih da bi sud mogao odlučiti o osnovanosti zahtjeva prema prvotuzenom, a u slučaju odbijanja o osnovanosti prema drugotuzenom.

7. PITANJE USTAVNOSTI SUPSIDIJARNOG SUPARNIČARSTVA

Iz prethodnog izlaganja može se zaključiti da supsidijarno suparništvo u pogledu načina odlučivanja predstavlja konstrukciju kojom se pretjerano štite interesi tužitelja i ugrožava stvarna ravnopravnost stranaka bez obzira na procesni položaj u parnici. Supsidijarni tuženi (drugo i treće tuženi) nema pravo da zahtjeva meritorno odlučivanje spora koji je protiv njega uslovno pokrenut. Upravo u vezi s tom pretjeranom usmjerenošću na zaštitu interesa tužitelja mogla bi se dovesti u pitanje ustavnost toga instituta – zato što

³⁸ Odluka Vrhovnog suda Srbije, Gž.5160/73. T.Ralčić, V.Tanasković, Ibid., 403.

³⁹ Odluka Vrhovnog suda Jugoslavije, Gž.98/67, T.Ralčić, V.Tanasković, Ibid.,

⁴⁰ Odluka Vrhovnog suda Jugoslavije, Rev.273/69, T.Ralčić, V.Tanasković, Ibid.,

se njegovom konstrukcijom ugrožava ravnopravnost stranaka u postupku: u prvom redu pravo tuženika da inzistira na meritornom odlučivanju spora protiv supsidijarnog tuženika koji je protiv njega uvjetno pokrenut.⁴¹

Uobičajeno je da tužilac prije podnošenja tužbe provjeri koja je osoba pasivno legitimisana za postavljeni zahtjev da bi preventivno izbjegao isticanje materijalnog prigovora nedostatka pasivne legitimacije i rizik gubitka parnice, ako se utvrdi da je prigovor osnovan. Međutim, kod supsidijarnog suparničarstva tužitelj se oslobađa ove obaveze bez rizika gubitka parnice sve dok sud ne utvrdi da zahtjev nije osnovan ni prema jednom tuženom. Ako prvotuženi, prema kome tužitelj jedino postavlja bezuslovni zahtjev, istakne prigovor nedostatka pasivne legitimacije i sud utvrdi da je osnovan, to za tužitelja a priori neće imati negativne posljedice jer će tada sud odlučiti o osnovanosti zahtjeva prema drugotuženom i tako redom. Ovakvo zahtijevanje tužitelja za pružanje sudske zaštine iscrpljuje i sud jer mora da utvrđuje prema kome je od više tuženih osnovan zahtjev tužitelja, iako bi u svakom drugom slučaju odbio zahtjev čim utvrdi da stoji istaknuti prigovor tuženog da nije pasivno legitimisana osoba za postavljeni zahtjev tužitelja. Konstrukcijom supsidijarnog suparničarstva sud može odbiti zahtjev tužitelja tek kada utvrdi da nije osnovan ni prema posljednjem označenom tuženom u tužbi.

Smatramo da izložena argumentacija potencionalno može dovesti u pitanje ustavnost ovog procesnog instituta. Međutim, prije zauzimanja konačne ocjene po ovom pitanju, potrebno je uzeti u obzir sve prednosti supsidijarnog suparničarstva. Podnošenjem tužbe protiv više tuženih otklanjaju se posljedice prekluzije i zastarjelosti prema svakom od tuženih, supsidijarno suparničarstvo je u interesu koncentracije procesne građe u jednom postupku i doprinosi ekonomičnosti postupka i pravnoj sigurnosti jer se izbjegavanjem nove parnice isključuje mogućnost donošenja sadržajno različitih odluka. Sagledavajući sve nedostatke i prednosti supsidijarnog suparničarstva može se zaključiti da suštinski ne dovodi u pitanje ustavnost ovog procesnog instituta, koga bi ipak trebalo dograditi propisivanjem pravila raspravljanja i dopunom pravila odlučivanja.

8. DEJSTVO SUPSIDIJARNOG SUPARNIČARSTVA

Dejstvo supsidijarnog suparničarstva su ista kao i kod običnog suparničarstva. Svaki supsidijarni suparničar je u parnici samostalna stranka i njegove radnje ili propuštanje ne koriste niti štete drugim suparničarima. Parnične radnje supsidijarni suparničari preduzimaju tako da samo nji-

⁴¹ M. Dika, J. Čizmić, *Ibid.*, 351., J. Čizmić, *Ibid.*, 766.

ma koriste ili zbog propuštanja trpe sami posljedice. Sve njihove parnične radnje djeluju samo prema njima. Rokovi koji teku prema jednom suparničaru ne utiču na druge, tako da im ne koriste niti im štete. Propuštanje rokova i ročišta cijene se prema svakom suparničaru posebno. Prema svakom od njih posebno teku zastarni i prekluzivni rokovi. Odbacivanje tužbe prema jednom od suparničara ne utiče na ostale, osim što mijenja redosljed tuženih. Priznanje činjenica djeluje samo prema onome suparničaru koji je takvu izjavu dao. Supsidijarni suparničari ne mogu biti jedan drugom svjedoci o zajedničkoj činjenici. Svaki supsidijarni suparničar može samostalno i odvojeno od drugih vršiti dispozitivne parnične radnje koje se odnose na raspolaganje tužbenim zahtjevom, pa ga tako priznati ili zaključiti sa tužiocem sudsku nagodbu. Svaki suparničar može, nezavisno od drugog, isticati prigovore zastarjelosti ili kompenzacije. Dejstvo ovih prigovora ograničava se na one koji su ih koristili.

Parnica za svakog od supsidijarnih suparničara nastaje dostavljanjem tužbe na odgovor. Prema sljedećem tuženom parnica ne može nastati prije dostavljanja tužbe prethodnom tuženom. Ovo pravilo ima za posledicu da dostavljanje tužbe drugotuženom prije dostavljanja prvotuženom ne sprečava tužioca da prema oba tužena preduzme parnične radnje koje se mogu preduzimati prije početka toka parnice. Kad je zahtjev prema prvom tuženom osnovan a prema sljedećem tuženom neosnovan, litispencija prestaje prema prvom tuženom danom pravosnažnosti presude o usvajanju zahtjeva a prema svima ostalima danom pravosnažnosti presude o odbijanju tužbenog zahtjeva. Kad je zahtjev prema slijedećem tuženom osnovan a prema prethodnom tuženom neosnovan, litispencija prerstaje prema svakom od prethodnih tuženih posebno danom pravosnažnosti presude kojom je zahtjev prema njima odbijen. Ako sud utvrdi da zahtjev nije osnovan ni prema jednom od tuženih, litispencija može prestati istovremeno za sve tužene ili postepeno za svakog od njih, zavisno od toga da li je sud jednom presudom odbio zahtjev prema svima ili je posebnom presudom odbio zahtjev prema svakom od tuženih.

ZAKLJUČAK

Supsidijarno suparničarstvo u pogledu načina odlučivanja predstavlja pravnu konstrukciju kojom se tužiocu daje privilegovana mogućnost da prema prvotuženom postavi bezuslovni zahtjev a prema supsidijarno tuženim uslovni zahtjev o kome će sud odlučiti tek ako prethodno odbije zahtjev prema prvotuženom. Supsidijarni tuženi mora da trpi da se protiv njega samo uslovno vodi parnični postupak čije okončanje zavisi od odluke suda o osnovanosti zahtjeva prema prvotuženom. Propisanim načinom

odlučivanja, koje vezuje i sud, ugrožava se ravnopravnost stranaka u postupku koja mora da postoji bez obzira u kojoj se stranačkoj ulozi nalaze.

Neovisno od navedenih nedostataka supsidijarnog suparničarstva, brojnije su prednosti koje opravdavaju potrebu daljeg postojanja. Podnošenjem tužbe protiv više tuženih istovremeno se otklanjaju negativne posljedice prekluzije i zastarjelosti prema svim tuženima, na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja prema prvotuženom sud će, u pravilu, odlučiti i o osnovanosti zahtjeva prema supsidijarnom tuženom bez nepotrebnog ponavljanja već izvedenih dokaza u zajedničkom raspravljanju predmeta spora, donošenjem posebnih presuda u jednoj parnici prema svim tuženima isključuje se potreba vođenja novih parnica, što je u skladu sa načelom ekonomičnosti postupka.

Za pravilnu primjenu supsidijarnog suparničarstva u sudskoj praksi bitna je utvrđena pravna priroda slijedom čega žalba supsidijarnog suparničara nema pridružno dejstvo kao žalba jedinstvenog suparničara. Ako tužilac nije pobijao žalbom odbijajući zahtjev prema prvotuženom, onda drugostepeni sud po žalbi obavezanog supsidijarnog tuženog ne može ukinuti pravosnažnu presudu u odnosu na prvotuženog. Kada drugostepeni sud uvaži žalbu drugotuženog i ukine pobijanu presudu u odnosu na njega, u daljem toku postupak kao stranke ostaju samo supsidijarni tuženi prema kojima prvostepeni sud odlučuje posebnim presudama.

Cijenimo da je ovaj rad na sve postavljene teorijske i praktične probleme dao pravilne i potpune odgovore koji će pomoći u primjeni supsidijarnog suparničarstva u sudskoj praksi, te argumentovano ukazao na nedostatak pravila raspravljanja i nepotpuna pravila odlučivanja.

LITERATURA

1. B.Poznić, *Eventualno subjektivno spajanje tužbenih zahtjeva*, Anali Pravnog fakulteta, Beograd 1959.
2. B.Poznić, *Građansko procesno pravo*, Savremena administracija, Beograd 1980.
3. B.Čalija, S.Omanović, *Građansko procesno pravo*, Pravni fakultet Sarajevo, Sarajevo 2000.
4. B.Starović, R.Keča, *Građansko procesno pravo*, Pravni fakultet, Novi Sad 1998.
5. G. Stanković, *Građansko procesno pravo*, Pravni fakultet, Niš 1998.
6. Z.Kulenović, *Komentari Zakona o parničnom postupku u F BiH i RS*, Vijeće Evrope i Evropska komisija, Sarajevo 2005.
7. J.Čizmić, *Komentar Zakona o parničnom postupku F BiH*, Privredna štampa d.o.o., Sarajevo 2009.
8. M.Dika, J.Čizmić, *Komentar Zakona o parničnom postupku F BiH*, OSCE Sarajevo 2000.
9. M.Janković, *Komentar Zakona o parničnom postupku*, Privredna štampa, Beograd 1977.
10. P.Krsmanović, *Praktikum za parnicu*, Privredna štampa d.o.o., Sarajevo 2010.
11. R.Ćosić, T.Krsmanović, *Aktuelna sudska praksa iz Građansko-procesnog prava*, Poslovni biro, Beograd 2003.
12. S.Triva, *Komentar Zakona o parničnom postupku*, Narodne novine, Zagreb 1957.

13. R.Petaković, Zakon o obligacionim odnosima sa sudskom praksom, Poslovni biro, Beograd 1990.
14. T.Ralčić, V.Tanasković, Zakon o parničnom postupku sa komentarom i sudskom praksom, Književne novine, Beograd 1977.
15. Z.Ivošević, Suparničarstvo, Pravno-ekonomski centar, Beograd, 1979.

DIE THEORETISCHEN UND PRAKTISCHEN PROBLEME DER EVENTUELLEN STREITGENOSSENSCHAFT

Zusammenfassung

Die eventuelle Streitgenossenschaft ist ein prozessrechtliches Institut, das allein im Interesse des Klägers geschaffen wurde, welches ihm die Möglichkeit gibt, mit einer Klage gegen zwei oder mehrere Begeklagte zu klagen, indem er an das Gericht den Antrag stellt *a priori* über die Begründetheit des Antrags gegen den Erstbeklagten zu entscheiden, mit einem gesonderten Urteil über die Begründetheit der Klage gegen den Zweitbeklagten zu entscheiden, und so weiter bis zum letztgenannten Beklagten in der Klage. Der Kläger wird in dieser Weise vorgehen, wenn er sich nicht sicher ist welche von mehreren Personen in einem Sachverhalt passiv legitimiert ist in Bezug auf den gestellten Antrag, den das Gericht erst dann ablehnen kann, wenn er auch gegenüber dem letztgenannten Kläger nicht begründet ist. Der Kläger muss die Reihenfolge der Beklagten in der Klage bestimmen, so dass das Gericht nach einer ordnungsgemäßen Klage vorgehen kann und der Kläger kann diese ändern, ohne die Änderung gegenüber dem Gericht oder den Beklagten begründen zu müssen. Das Gericht ist durch die Reihenfolge der Beklagten in der Klage gebunden und darf nicht darüber urteilen, ob die Reihenfolge im Einklang mit dem genannten Fakten steht, auf dem der Kläger seinen Antrag gründet sowie den vorgeschlagenen Beweisen, die diese Fakten belegen sollen. Wenn das Gericht zum Schluss kommt, dass die Reihenfolge vom Kläger falsch bestimmt wurde, hat dies keinen Einfluss auf die Ordnungsmäßigkeit der Klage, die es dem Erstbeklagten oder allen Beklagten zur Beantwortung zustellen wird, abhängig davon, ob es sich für eine getrennte oder gemeinsame Verhandlung über die Begründetheit des Antrags entschieden hat.

Stichworte: Rechtsnatur der eventuellen Streitgenossenschaft, Bestimmung der Reihenfolge der Beklagten, eigenständige Wirkung von Rechtsmitteln des eventuellen Streitgenossen.